

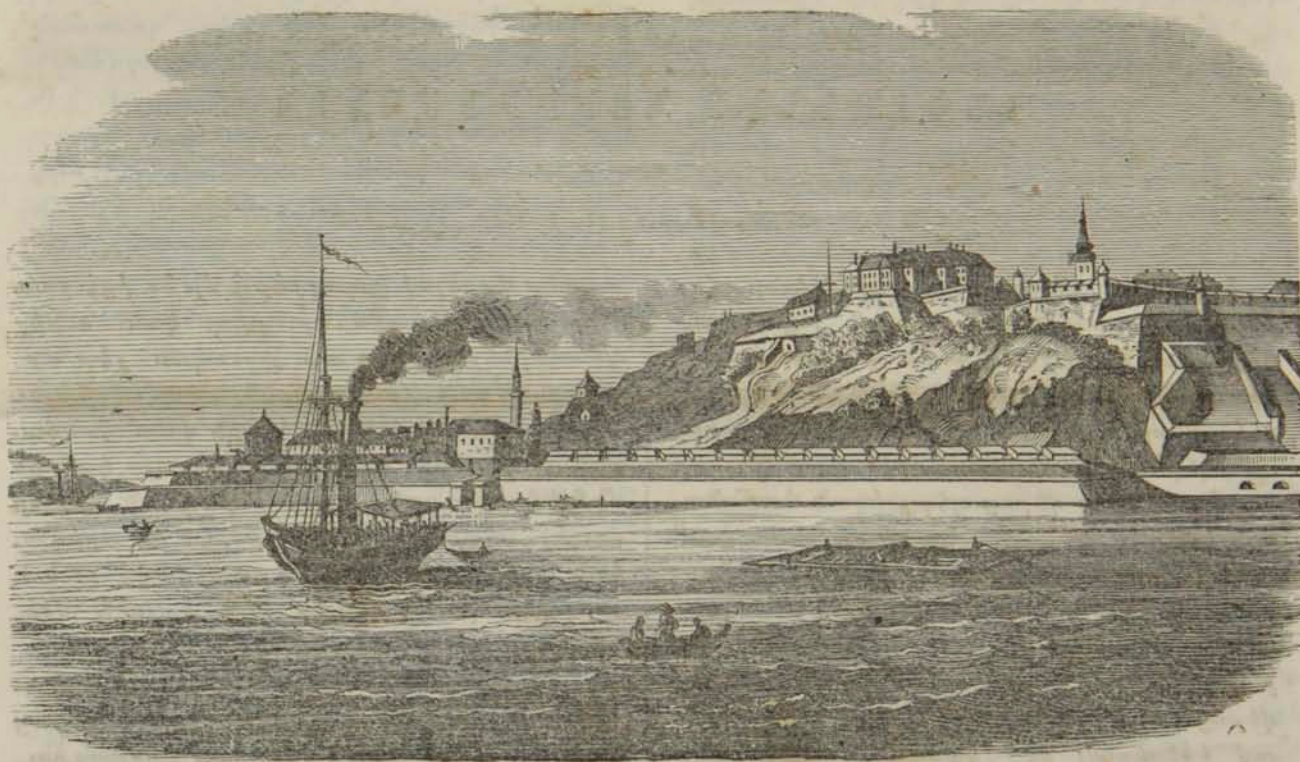
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Ս Ե Ր Ո Ւ Ի Ա .

Պ. Լըժան անունով աշխարհագէտ գաղղիացին մօտերս հետաքրքրական տեղեկութիւն մը հրատարակեր է եւրոպական Տաճկաստանի բնակիչներուն վրայ : Որովհետեւ արեւելեան խնդրոյն դժուարալոյծ մէկ մասն ալ օսմանեան տէրութեան այս մասին ներկայ եւ ապագայ վիճակին վրայ է , Պ. Լըժանին գրուածքը աւելի սիրով կկարդացուի ամէն տեղ : Մեր ալ անկից եւ ուրիշ գրուածքներէ

քաղելով՝ քանի մը տեղեկութիւն տամք մեր ընթերցողաց ընդհանրապէս եւրոպական Տաճկաստանին ու անոր բնակիչներուն վրայ :

Եւրոպական Տաճկաստանը՝ տաճկերէն *Բուս - էլի* կըսուի , այսինքն *Հոռոմոց երկիր* կամ *Հոռմաստան* , *Յունաստան* , մէկ մը անոր համար որ Օսմանեանց այն կողմերուն տիրապետած ժամանակները՝ երկիրը Յունաց ձեռքն էր , եւ երկրորդ՝ անոր հա-



Պեկրատ .

մար որ այժմ եւս բնակիչներուն մեծ մասը յունադաւան է : Միայն հիւսիսային կողմէն Բուս-էլին սահմանակից է Աւստրիան ու Ռուսաստանը . իսկ արեւելքէն , հարաւէն ու արեւմուքէն Սեւ ծովը , Մարմարան , Միջերկրականն ու Ադրիական ծովը պատած են :

Ընդհանրապէս բոլոր երկիրն ալ սաստիկ լեռնոտ ու ջրոտ է . լեռներուն մէջ անուանի են Պալգան լեռները , գետերուն մէջ ալ Դանուբը , որ է *Դունու* . հոլը շատ տեղ բարեբեր , բայց մշակութիւնը ետ մնացած :

Բնակիչները 16 միլիոնի չափ կհամրուին . ասոնցմէ բուն Սերուացիք կամ Սըրֆերն են 885,000 հոգի , իսկ Պոսնացիներն ու Գարատաղիները մէկտեղ առնելով՝ 1,600,000 . Յոյները 1 միլիոնի չափ . Վլախ-

ները 4,200,000 . Հայք 400,000 . Չինկեանէները 200 հազար . Բուլղարները 3 միլիոն . մնացածը Տաճիկ , Ալպանիացի կամ Առնաուլու , Հրեայ , Լեհացի , Գերմանացի , Արաբացի , եւ ուրիշ ազգեր են :

Այս անգամ Սերուիոյ , այսինքն Սըրֆի երկրին վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը տամք . ուրիշ անգամ ալ Բուլղարաց վրայ կխօսիմք :

Սըրֆերը եւրոպական Տաճկաստանի բաջ ժողովուրդներէն մէկն են , հաւատքով յունադաւան : Սորա մինչեւ դարուս սկիզբը Օսմանցոց հպատակ էին . բայց 1801-ին Չեռնի Գէորգ (Գարա եօրկի) անունով իշխանը ոտք ելաւ ու 18 տարի խռովութիւն հանեց , մինչեւ որ Միլոշ իշխանը տիրեց երկրին , եւ 1826-ին բոլորովին ազատ ըրաւ Սերուիան Օսմանցոց իշխանութենէն : Այժմ միայն

տուրք կուտան Սերուացիք Յամանցւոց, եւ իրենք կհամրուին Ռուսաց եւ Աւստրիացւոց պաշտպանութեանը տակ :

Բոլոր Սերուիան 1000-էն աւելի մանր վիճակներ կամ գաւառակներ կբաժնուի. 300-ի չափ եկեղեցիք կան մէջը, 40-ի չափ վանք եւ 270 դպրոց, 5-ը մեծ ու բաւական երեւելի :

Սերուիոյ գլխաւոր քաղաքներն են՝ Պելլրատ, Սեմենտրէ, Քրակույեվաց, Նիշ եւ Նովիպազար: Սոցա մէջ ամենէն ամուր ու ծաղկած քաղաքն է Պել-

կրատը (որ սրբերէն *ճերմակ քաղաք* ըսել է), Դանուբ գետին վրայ շինուած. 35,000 բնակիչ ունի. նաւահանգիստը նաւերը անպակաս, եւ վաճառականութիւնը բանուկ: Հին շէնքերուն մէջ երեւելի են մզկիթները, եկեղեցիներն ու նաւարանը: — Անուանի են Պելլրատի կապերը, զէնքերը, մետաքսէ ու բամպակէ գործուածքները, եւ այլն:

Պելլրատ Յամանցւոց պատմութեանը մէջ շատ անուանի է, վասն զի քանի մը անգամ անոնց ձեռքը անցեր ու նորէն ետ առնուեր է մեծամեծ պատերազմներով ու երկար պաշարմունքներով:

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՏԸ.

Կ Ա Մ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿՈՒԹԹԵՄՊԵՐԿ

(Նարայարուրիւն. Տես էջ 151.)

Տախտակի վերայ տպագրութիւնը հարկւրաւոր տարիներով առաջ յայտնուած էր Զինացւոց մէջ, եւ փոքր մի յառաջ կամ յետոյ, այսինքն գրեթէ 1400 թուականին սկիզբները խաղալու թղթին (*) եւ ուրիշ պատկերներու համար փոխադրուած էր եւրոպայ, որոց վերայ պէտք եղած ժամանակին կփորագրէին նաեւ քանի մի տառ կամ խօսք: Այդպիսի տպագրութիւնը մասնաւորապէս կգործածուէր Հոլանտայի մէջ, ուր յետոյ խաղալու թղթէն ու ձեւակերպութենէն զատ՝ կտրպագրէին տախտակներու վերայ նաեւ սրբոց պատկերներ, տակը գրելով եկեղեցւոյ մէջ կարդալու աղօթքներ եւ դպրատանց համար ցուցակներ: Այս պատճառաւ Հոլանտացիք ջանացին ցուցանել թէ այժմեան տպագրութեան հնարողը՝ իւրեանց *Lauréens* Քոսթոն անունով քաղաքակիցն էր: Բայց իզուր. վասն զի նորա մամուլէն ելած թերթերուն վերայ (որ մինչեւ ցայսօր կպահուին եւրոպայի գլխաւոր տէրութեանց թանգարանները, եւ մասնաւորապէս Պաւերայի Միւնիխ մայրաքաղաքին մատենադարանը) եւ թէ լաւ նկատուի, իսկոյն կտեսնուի որ Պ. Քոսթէն Հոլանտացին՝ միայն տախտակի վերայ

տառեր փորելով տպագրեր է որ եւ իցէ բառ կամ բան, ինչպէս որ սրբոց կամ ուրիշ պատկերները. բայց այն բաւական չէր տպագրութեան գիւտը՝ իրեն սեպհականելու համար, եւ Կուլթթեմպէրկին վսեմ հանձարն ու փառքը՝ գլխաւորապէս այս կտորին մէջ կփայլի, որ հնարեց շարժական տառեր ձուլել՝ մետաղէ կամ կապարէ, ու արեգական ճառագայթիցը պէս տարածեց լուսաւորութիւնը աշխարհիս մէկ ծայրէն մինչեւ ի միւսը:

1852 թուականին Մայնց քաղաքին բնակիչները իրաւամբ պարծենալով իւրեանց անմահ հայրենակցին վերայ, ստորագրութիւն բացին հոյակապ արձան մի կանգնելու նորա անմոռաց յիշատակին, եւ շնորհակալու մտօք ձեռնառութեան հրաւիրեցին բոլոր աշխարհիս լուսաւորեալ մարդիկը: Յոյս կար որ ամէն մարդ՝ ով որ գիրք կարդալու օգուտը կճանաչէ, մինչեւ անգամ ով որ ձեռքին մէջ կբռնէ այն յայտարարութիւնը՝ յորում յիշուած էր Կուլթթեմպէրկի արձանին համար ստորագրութիւնը, անպատճառ կօզնէ նորա հայրենակիցներուն: Շատերը կարծէին թէ այնքան փող կփողուի որ մէկ եկեղեցի կկառուցանեն, ու նորա մէջ ոսկիէ արձան կկանգնեն Կուլթթեմպէրկի համար. բայց այն յոյսերը իզուր ելան: Վերջապէս միայն այնքան փող ժողովուեցաւ որ որոշեցին արձանը շինել տալ Թորվալսսէնին:

(*) Խաղալու Թուղթը 1392 թուականին Փարիզ հնարունցաւ ժաքմէն *Կրենքօնէ* գաղղիացւոյն ձեռքովը, Կարոլոս 2 Թագաւորին հիւանդութեան ժամանակը զինքը գրօսեցրնելու համար: